

Motion till riksdagen 2020/21:1305

av **Maj Karlsson m.fl. (V)**

Barn och vuxna i ekonomiskt utsatta familjer

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att dator och bredband bör ingå i riksnormen för försörjningsstöd och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att föräldrar med försörjningsstöd ska ha rätt till ledighet från sina skyldigheter i syfte att ha semester med sina barn och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att riktlinjerna för ekonomiskt bistånd, inklusive försörjningsplikten, bör ses över i syfte att säkerställa att det alltid görs individuella bedömningar och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utbetalat skadestånd inte ska räknas som inkomst vid ansökan om ekonomiskt bistånd och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utredning bör tillsättas med uppgift att se över huruvida det s.k. arbetsvillkoret överensstämmer med socialtjänstlagens intention och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att statistiken kring ekonomiskt bistånd ska kompletteras och förbättras och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utarbeta en nationell handlingsplan mot barnfattigdom och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att socialtjänstlagen bör ändras så att barn får rätt till grundläggande försörjning oberoende av om föräldrarna anses ha rätt till bistånd eller inte, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i syfte att stärka barns rätt bör en utredning tillsättas för att se över hur bedömningen kring ekonomiskt bistånd bör ske i relation till barns och ungas tillgångar och inkomster och tillkännager detta för regeringen.

2 Inledning

Att välfärden fungerar är en förutsättning för många människors frihet. Generell välfärd ska omfatta alla som är i behov av den. Den generella välfärden innebär en solidarisk omfördelning av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män, mellan lågavlönade och högavlönade, mellan olika perioder i våra liv och mellan friska och sjuka. För Vänsterpartiet är det en självklarhet att pengarna som är avsatta för att finansiera den gemensamma välfärden ska gå till människor som behöver stöd och hjälp och inte till privata utförare i välfärdsbranschen.

Under de senaste decennierna har många i Sverige fått det bättre, men de sociala och ekonomiska klyftorna ökar. Den grupp som har det sämst i samhället ligger kvar på samma nivå som tidigare eller har fått det sämre. Var man bor och vad ens föräldrar tjänar får allt större betydelse för de barn som växer upp nu. Skillnaderna i hälsa ökar, och hur friska vi är och hur länge vi lever beror mycket på vad vi tjänar och var vi bor.

Den borgerliga regeringen som styrde Sverige mellan 2006 och 2014 försämrade många av de utjämnande stödsystemen. Det som tidigare hade setts som sociala problem, som arbetslöshet och bostadslöshet, började betraktas som individens egna problem. I stället för att söka strukturella, samhällseliga, lösningar lades ansvaret för lösningen över på den som var utsatt. Nedmontering av socialförsäkringarna och arbetslöshetsförsäkringen ledde till att ansvaret för de personer som drabbats av samhällsförändringarna flyttades över till kommunerna, och belastningen på socialtjänsten har därefter ökat markant.

I dag blir människor som är i behov av samhällets stöd allt mer beroende av ideella krafter. Mycket av det arbetet är bra och viktigt men Vänsterpartiets uppfattning är att det är samhällets uppgift att garantera bostad, grundläggande ekonomisk trygghet och hjälp och stöd. Vi vill att civilsamhället ska vara ett komplement till en rättighetsbaserad socialtjänst, inte dess ersättning. Vår målsättning är en stark och välfungerande välfärd som alla kan lita på. För att uppnå det krävs en socialpolitik som bygger på kunskap och erfarenhet och som sätter människors rättigheter och integritet i centrum.

Som ett resultat av Vänsterpartiets budgetförhandlingar med regeringen under förra mandatperioden tillsattes en jämlikhetskommission med uppdrag att ”lämna förslag som syftar till att långsiktigt öka den ekonomiska jämlikheten och öka möjligheterna till social rörlighet. Den ekonomiska jämlikheten ska framför allt främjas genom åtgärder som bidrar till en så jämn fördelning av marknadsinkomsterna som möjligt”. I juli i år kom kommissionens betänkande En gemensam angelägenhet, där man bl.a. slår fast att jämlika förutsättningar är gynnsamt för den ekonomiska utvecklingen, att sambandet mellan jämlikhet och tillit till samhället är starkt och att en jämn fördelning av villkor och möjligheter leder till en genomsnittligt bättre hälsa i samhället. I betänkandet står det: ”Vid en samlad bedömning framstår det som om motiven för ökad jämlikhet i nuläget väger tyngre än de motsatta. Jämlikhet har under lång tid fått stå tillbaka för andra politiska mål, men de snabba förändringar som ägt rum både i Sverige och i omvärlden motiverar en omprövning.” Vänsterpartiet kommer att återkomma till Jämlikhetskommissionens förslag för ökad ekonomisk jämlikhet framöver.

3 Ekonomiskt bistånd

Vänsterpartiet ser ett stort behov av en grundlig översyn av det ekonomiska biståndet. Trots de ökande ekonomiska klyftorna i samhället och Vänsterpartiets påtryckningar valde regeringen att inte ta med det uppdraget i sin utredning Framtidens socialtjänst, som kom med sitt slutbetänkande Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag i augusti 2020. Att främja jämlikhet i levnadsvillkor är ett av socialtjänstens viktigaste åtaganden. Det innebär att allmänna standardförbättringar för stora grupper inom befolkningen även bör komma de ekonomiskt utsatta till del. Målet är att biståndet ska ge en skälig levnadsnivå och att personer och familjer som lever med försörjningsstöd ska kunna leva ett liv som liknar det stora flertalets. Det är därför mycket olyckligt att regeringen väljer att inte utreda hur jämlikheten kan öka mellan familjer som lever med ekonomiskt bistånd och de familjer som inte gör det.

Riksnormen omfattar endast vissa kostnader av försörjningsstödet. Normen var från början tänkt som en lägstanivå men har kommit att bli en högstanivå. Vid sidan om riksnormen finns en andra del av försörjningsstödet där det görs en individuell skälighetsbedömning av kostnaderna, såsom hyra och elkostnader. Även dessa har kommit att schabloniseras av kommunerna och befästs genom rättspraxis. Dator och bredband ingår inte i normen trots att Socialstyrelsen i sina allmänna råd om ekonomiskt bistånd rekommenderar att dator med internetuppkoppling bör ingå i ett hems utrustning.

Riksnormen räknas upp varje år men trots det ökar klyftan mellan låginkomsttagare och mottagare av ekonomiskt bistånd kraftigt. Även begreppet ”nödhjälp” används inom socialtjänsten och det innebär att familjer kan leva i månader, ibland år, på att bara få pengar till mat och hyra men inte till exempelvis mediciner, kläder eller annat livsnödvändigt.

Vänsterpartiet ser ett stort behov av att minska klyftan mellan allmänna inkomstnivåer och ersättningsnivåerna för försörjningsstöd. Vi har därför avsatt 960 miljoner kronor i vår budget för 2021 för att höja riksnormen med 700 kronor i månaden för personer som lever med försörjningsstöd (motion 2020/21:3170). Dator och bredband bör ingå i riksnormen för försörjningsstöd. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Föräldrar som har försörjningsstöd saknar i dag rätten att ha semester för att kunna vara med sina barn under sommarmånaderna och återhämta sig. I stället tvingas man bl.a. att hela tiden stå till arbetsmarknadens förfogande och kan därför inte åka på semester med sina barn. Föräldrar med försörjningsstöd ska ha rätt till ledighet från sina skyldigheter i syfte att ha semester med sina barn. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vad som ska räknas som inkomster påverkar nivån på försörjningsstödet. Det är reella inkomster som ska räknas men allt oftare räknas även fiktiva inkomster såsom andra bidrag som är möjliga att ansöka om. Även skadestånd för brottsoffer räknas som inkomst och sänker försörjningsstödet.

De flesta kommuner har som rutin att ge avslag om någon äger sin bostad. Det tas i dag inte tillräcklig hänsyn till konsekvenserna av att tvingas sälja sitt boende och bli bostadslös, speciellt inte när det finns barn i hushållet. Detsamma gäller för personer som äger och är beroende av en bil för att exempelvis vara aktivt arbetssökande.

Försörjningsplikten kan även ställa till problem vid behov av ekonomiskt bistånd. Om en person är gift eller sambo med någon som har en inkomst så ses det som att personen kan få sina behov tillgodosedda genom denne. Detta kan leda till att den

ekonomiskt utsatta hamnar i en beroendeställning som förhindrar möjligheten till ett självständigt liv. En kvinna som exempelvis flyr från en våldsam relation har inte möjlighet att få ekonomiskt bistånd så länge hon fortfarande är gift eller anses vara sambo med mannen som har utsatt henne för våld.

Fokus för bedömningarna av ekonomiskt bistånd bör ligga mer på de individuella behoven, och större hänsyn ska tas till barns behov. Med anledning av detta bör riktlinjerna för ekonomiskt bistånd, inklusive försörjningsplikten, ses över i syfte att säkerställa att det alltid görs individuella bedömningar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Att få upprättelse när man har blivit utsatt för ett brott är väldigt viktigt. Många kvinnor som lämnar en relation där de har utsatts för våld hamnar i ekonomiska problem för att de exempelvis förlorar sitt hem och inkomst och tvingas bo på ett skyddat boende. Det finns även andra exempel på när ett brott mot individen har orsakat den ekonomiska utsattheten. För att säkerställa att alla brottsoffer får upprättelse genom skadestånd bör utbetalat skadestånd inte räknas som inkomst vid ansökan om ekonomiskt bistånd. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Nedmonteringen av den generella välfärden har bidragit till att allt fler människor hamnar hos socialtjänsten och fastnar i samhällets absolut yttersta skyddsnät. Människor som inte har ett förvärvsarbete hör oftast hemma i andra trygghetssystem men när kraven ökar för att kvalificera sig till a-kassa och sjukförsäkring ökar andelen fattiga i samhället. Att leva på den låga ersättning som ekonomiskt bistånd utgör under en kort period kan vara krävande men att leva på stödet under lång tid kan vara hälsofarligt. Enligt Vänsterpartiet får försörjningsstöd aldrig bli en långsiktig eller permanent lösning. Socialtjänstens förebyggande arbete måste prioriteras och särskilda hjälpinsatser ska sättas in när människor riskerar att fastna i långvarigt behov av ekonomiskt bistånd. Detta gäller särskilt familjer med barn.

Ingen ska behöva bli hänvisad till socialtjänsten med arbetslöshet som enda skäl. Socialtjänstens arbete med arbetslösa personer riskerar att fokusera mer på de krav som ska ställas på den arbetslösa för att den ska bli beviljad ekonomiskt bistånd än på hur stödet bör se ut för att på bästa sätt hjälpa personer att hitta en annan försörjning. Att en person inte anses stå till arbetsmarknadens förfogande kan leda till att hela försörjningsstödet dras in. Bistånd kan nekas även om en person har sökt jobb och deltagit i arbetsökaktiviteter. Då ekonomiskt bistånd villkoras på detta sätt utgår inte längre bedömningen från individens behov vilket den ska göra enligt socialtjänstlagen. En utredning bör därför tillsättas med uppgift att se över huruvida det s.k. arbetsvillkoret överensstämmer med socialtjänstlagens intention. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det saknas nationell statistik kring antalet ansökningar och antalet avslag gällande ekonomiskt bistånd. Det enda som framgår av Socialstyrelsens statistik är hur kostnaderna för ekonomiskt bistånd utvecklats och det visar inte om restriktiviteten har ökat eller minskat. För att kunna följa utvecklingen kring ekonomiskt bistånd bör därför statistiken kompletteras och förbättras. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vi är långt ifrån att se alla konsekvenser av coronapandemin men vi vet att många i vårt land kommer få stora ekonomiska bortfall i sin privatekonomi. Människor och familjer som redan lever på gränsen till fattigdom kommer att få behov av försörjningsstöd framöver, men även personer som tidigare inte levt i ekonomisk utsatthet kan nu bli tvungna att ansöka om försörjningsstöd p.g.a. plötslig arbetslöshet eller att inkomster till

det egna företaget försvinner. För att inte försvåra deras liv ytterligare är det nu extra viktigt att kraven och praxis kring försörjningsstöd förändras och lättas upp.

4 Barn i ekonomiskt utsatta familjer

Ett ekonomiskt jämlikt samhälle skapar bättre chanser och valmöjligheter för alla barn. Klyftorna mellan barn till fattiga föräldrar och barn till rika föräldrar ökar. Att leva i fattigdom har en mängd negativa konsekvenser för barn och det är väl belagt att en fattig barndom ökar risken för social utsatthet senare i livet. Sannolikheten att själv hamna i de lägre inkomstskikten ökar ju lägre inkomster ens föräldrar hade under uppväxten. Det finns tydliga kopplingar mellan fattigdom i barndomen och utbildningsresultat, etablering på arbetsmarknaden, hälsa och trygghet i det egna bostadsområdet.

Enligt Rädda Barnen lever 186 000 barn i ekonomisk utsatthet i Sverige i dag. För att minska antalet krävs det en ekonomisk politik som minskar klyftorna i samhället. Det krävs satsningar på fler jobb, rätt till arbete på heltid, bättre arbetslöshetsförsäkring, sjukförsäkring och rätt till barnomsorg på obekvämt arbetstid. Men det krävs även riktade politiska satsningar som sätter barnens bästa i centrum. I syfte att minska de ekonomiska klyftorna mellan barn i samhället och de negativa hälsokonsekvenser som ekonomisk utsatthet leder till bör regeringen utarbeta en nationell handlingsplan mot barnfattigdom. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I socialtjänstlagens målparagraf står det att ”barns behov särskilt ska beaktas”. I FN:s barnkonvention står det att barnets bästa ska komma i främsta rummet i alla åtgärder som rör barn. Barnkonventionen går längre än socialtjänstlagen när det kommer till barns rättigheter. I och med att barnkonventionen ska bli svensk lag bör detta ses över. En lagändring bör göras i socialtjänstlagen så att barnets bästa blir avgörande även i arbetet med ekonomiskt bistånd. I dag har inte barn i Sverige någon egen rätt till ekonomiskt bistånd. När föräldrar får avslag på sin ansökan om ekonomiskt bistånd så får även barnen det. Även den del av biståndet som är till för barnen och som ska gå till grundläggande behov som boende, mat, barnens kläder och fritidsintressen dras in. Att barn drabbas av föräldrarnas livssituation anses inte stämma överens med socialtjänstlagens intention om alla människors rätt till ekonomisk och social trygghet eller med principen om barnets bästa. Enligt Vänsterpartiet bör alla barn garanteras en grundläggande ekonomisk trygghet under sin uppväxt. Barns bästa ska vara avgörande även vid beslut om försörjningsstöd. Socialtjänstlagen bör därför ändras så att barn får rätt till grundläggande försörjning oberoende av om föräldrarna anses ha rätt till bistånd eller inte. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För Vänsterpartiet är det även viktigt att barn aldrig ska vara försörjningsskyldiga gentemot sina föräldrar. Inkomster från ungdomars sommarjobb, extraarbete, skadestånd eller arv bör exempelvis inte påverka föräldrarnas rätt till ekonomiskt bistånd. Det ska därmed inte vara möjligt för socialtjänsten att räkna av ett barns eller en ungdoms tillgångar eller inkomster mot barnets del i familjens kostnader. Samtidigt är det ytterst viktigt att föräldrar inte ska kunna dra nytta av sina barn genom att föra över inkomster eller egendom på dem och på så sätt undvika ett sänkt eller indraget bistånd. I syfte att stärka barns rätt bör en utredning tillsättas för att se över hur bedömningen kring

ekonomiskt bistånd bör ske i relation till barns och ungas tillgångar och inkomster. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Maj Karlsson (V)

Nooshi Dadgostar (V)

Daniel Riazat (V)

Ilona Szatmari Waldau (V)

Momodou Malcolm Jallow (V)

Karin Rågsjö (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)